

«Յետոյ խօսքը տրուեցաւ Հ. Սահակ Տ. Մովսէսեանի Տեսուչ Մխիթարեան վարժարանի, որ ցոյց տուաւ քէ ինչպէս մեր վանքերը միշտ եղած են մեր համալսարանները, ինչպէս վեներտիկ, եւ քէ ինչ հսկայ ցործ են կատարած անոնք գրական եւ պատմական: Վեներտիկը, սակայն, չունեցաւ հայ ժողովուրդին սիրտը իրեն հետ, որովհետեւ օտարներով է շրջապատուած, Անթիլիասը ունի գայն եւ անոր համար կոչուած է գերազանցելու վեներտիկը»:

Մեզի իսկապէս զարմանալի կը թուի որ ինչպէս կարելի է Հ. Սահակ Տէր-Մովսէսեան մը, որ երկար տարիներ ապրած է հայ ժողովուրդին մէջ եւ մօտէն չի տեսած անոր խաւերուն հետ, կարենայ այդ բնական արտայայտել «չունեցաւ հայ ժողովուրդին սիրտը իրեն հետ» մինչ միեւնոյն վարդապետը աւելի քան որ եւ է մէկը զիտէ թէ ինչպիսի՜ եռանդուն եւ անկեղծ սիրով հայ ժողովուրդին սիրտը կապուած է ոչ միայն Մխիթարեան Միաբանութեան հետ՝ այլ նաեւ անոր վարած բոլոր Հաստատութեանց հետ: Օգտուելով առիթէն կ'ազդարարենք ազգային թերթերուն որ խղճամիտ դռնուին բանաստեղծներու խօսքը ճշգրտօրէն առաջ բերելու եւ ոչ թէ շահագործող նպատակներով դանդաղ անճանաչելի դարձնել: Մենք վստահ ենք որ եթէ Հ. Սահակ Տէր-Մովսէսեան այդպիսի ձախուեր նախադասութիւն մը արտասանէր՝ ամբողջ հայ ժողովուրդը ոտք ելած պիտի բողբոջէր իր սխալ թարգման իր հարազատ զգացումներուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԸ

ՊՈԼՈՆԻԱՅԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 19-ի Կիրակի առաւօտն է. Պոլոնիայի աթոռանիստ Մայր Տաճարէն շքեղ թափօր մը կը մեկնի՝ արեւու պայծառ շողերով օծուն:

Քաղաքն ամբողջ հոն է, շուրջը, զմայլած ու աղօթաւոր:

Քառասունէ աւելի Արհալ. Արքեպիսկոպոսներ Իտալիոյ դանադան թմբերէն, հայրապետական հանդերձներով ու վեհաթեամբ, Յոյն եւ Սլաւ երկու արքեպիսկոպոսներ իրենց արեւելեան դիւթիչ զգեստներով ու երեք Վսեմ. Ծիրանաւոր կար-

դինալներ, անհամար կղերիկոսներու դասով, մոմերով ու խուկնով կը յառաջանան դէպի մերձաւոր մէկ ուրիշ հսկայաշէն եկեղեցին՝ Սան Փեդրոնիոյ:

Հոն պիտի մատուցուի Հայկական Ս. Պատարագը:

Վսեմ. Ծիրանաւոր Գրիգոր Պետրոս ԺԵ Աղաճանեան Կաթողիկոս-Պատրիարքն է օրուան անմահ ժամարարը, որ սիրայօթար յանձն առած էր մասնակցել հանդէսին՝ Պոլոնիայի Արհալապետի Ծիրանաւորին աղնիւ հրաւէրին համաձայն:

Պոլոնիայի արքեպիսկոպոսարանը մեծահոգի հանդէսներ սարքած էր Սեպտեմբերին՝ քրիստոնեայ եկեղեցիներու միութեան ի նպատ: Բաղմաթիւ ճառախօսութիւններ, խորհրդակցութիւններ, արեւելեան դանադան ծէսերով արարողութիւններ, նոյնիսկ դեղարուեստական-երաժշտական ներկայացումներ դեղեցիկ կերպով հիւսուած էին ամբողջական ծրագրին մէջ, Արեւելքի եւ Արեւմուտքի մերձեցումին օգտի մը ստեղծելու նպատակով:

Հայկական Ծէսը հանդէսներու վերջին օրուան վերապահուած էր: Այդ առիթով Ս. Ղազարու վանքէն ամենամօխ հայկական զգեստներ եւ արարողութեան կարեւոր սպասներ փոխադրուած էին Պոլոնիա:

Հայերու խումբը ամէնէն հանդիսաւորն ու շքեղն էր անձայր թափօրին մէջ:

Առջեւէն դպիրներ, ապա ութը սարկաւազներ, Մխիթարեան միաբան Հայրերէն, որոնցմէ երկուքը սաղաւարտով եւ փաթթոցաւոր ոսկեհոն ուրարներով. ապա կու գային Արհալ. Պետրոս Արք. Քէտիճեան, Արհալ. Կիւրեղ Արք. Զօհրապեան, Արհալ. Գերալ. Սրապիոն Վ. Ուլուհոճեան՝ Վեներտիկի Մխիթ. Միաբանութեան Ընդհ. Արքահայրը, ամէնքն ալ հայրապետական վեհ զգեստներով, որոնք Ս. Պատարագի միջոց անձամբ կատարեցին Աւետարանի թափօրը, Ս. Աւետարանին ընթերցումը եւ Վերաբերումը:

Ամէնէն վերջ կու դար ինքը Գերեթ. Վսեմ. Հոգեւոր Տէրը, ազնուամայլ զընացքով, «Նազելի փառքով զգեստաւոր-

ուած» երկնամաս շուրջաւոր. երկու կողմերն էին Գերալ. Գր. Մ. Վ. Ինճէեան եւ Գերալ. Յակոբ Մ. Վ. Կիրակոսեան՝ իրեն կաթողիկոսական առնթերականեր:

Արձաթ փողերու յաղթական երգերով մտանք սուրբ տաճարը:

Շուտով լեցուեցաւ. 20,000-ի մօտեցող բազմութիւն մը ծովացաւ եկեղեցիին մէջ. ամէնքը կ'աղօթէին Ս. Ղազարի կոչումով Տիրամօր Ս. Աստուածածնի հրաշագործ պատկերին առջեւ, երկիւղածութեամբ աշխարհի խաղաղութիւն, սէր եւ եկեղեցւոյ պայծառութիւն աղերսելով, մինչ բեղուն Հայ Հայրապետը կը բաշխէր խաղաղութեան ողջօյնը եւ սարկաւազներու դասը միաբան «Վսեմ խաղաղութեան ամենայն աշխարհի եւ հաստատութեան սրբոյ եկեղեցւոյ» կ'ազգայէր:

Դաշն երգեցողութեամբ կը յառաջանար արարողութիւնը:

«Հաւատամք»էն վերջ նշանակալից ու լայնարկ արարողութիւն մը կատարուեցաւ. բոլոր ներկայ եպիսկոպոսները, իրենց հայրապետական զգեստներով մի առ մի Ս. Սեղան բարձրացան ստորագրելու համար Հաւատքի դարաւոր Հանդանակին:

Հին դարերը կարծէք նորէն կ'անցնէին մեր առջեւէն կամ Նիկիոյ ու Նիքիոսի Ս. Ժողովներուն օրն ըլլար, այն երջանիկ Ս. Ժողովներուն օրն ըլլար, այն երջանիկ Ս. Սեղան բարձրացան ստորագրելու համար Հաւատքի դարաւոր Հանդանակին:

Արարողութիւնը կը յառաջանայ, կը մտնայ սրտածալիկ պահ. հրեշտակային «Սուրբ Սուրբ»ը կը լսուի ու ներկայները՝ հետեւելով խաղերէն լեզուով երբեմն երբեմն կատարուած հակիրճ թելադրութիւններուն՝ խորին երկիւղածութեամբ կ'երկրպագեն անձառ Ս. Խորհուրդին:

«Ի սուրբ, ի սուրբ»էն վերջ երկրորդ անգամ կը ձգուի վարագոյրը, զոր յատկապէս պատրաստած էին մեզի համար, հակառակ անսովոր բան մը ըլլալու լատին աշխարհի մէջ:

Բացուելուն՝ հիստօրիկ շուրջ մը տաճարածուցաւ տաճարին մէջ. Գերեթ. Հոգեւոր Տէրը իր արձաթ երկնային ձայնով կ'երգէր վերջին աղօթքներն ու Ս. Աւետարանը, շուրջն ունենալով ամբողջ սարկաւազներու պարը Սեղանի աստիճաններուն վրայ. շատեր այդ պահուն յափըտակուած զմայլանքի խօսքեր կը տեղային:

Աւարտելուն, Վսեմ. Կարգ. Աղաճանեան դարձաւ բարձրացաւ աջակողմեան դասին վրայ շրջապատուած իր սարկաւազներէն, ճիշտ դիմացն ունենալով ուրիշ դահլորակի մը վրայ բազմած ներկայ երեք Վսեմ. Ծիրանաւորները, Արհ. Նազարի Ռոքքա Տի Գոռնիլիանոյ՝ Պոլոնիայի վիճակաւոր Արքեպիսկոպոսը, Արհ. Եւդիմիոս Թիսուրան եւ Արհ. Ռոֆֆինի. այդ պահուն շորհաւորութեան եւ յարգանքի տրիտուր ներկայացուցին ներկայ բարձրաստիճան եկեղեցական ու քաղաքական անձնաւորութիւններ:

Նոյն օրը կէսօրէն վերջ, հսկայական թափօր մը տեղի ունեցաւ, որ շուրջ 3 ժամ տեւեց եւ որուն կը մասնակցէին նաեւ բոլոր ներկայ արեւելցիները. անձան հանդէսով Ս. Աստուածածնի հրաշագործ նկարը քաղաքին եկեղեցիէն փոխադրուեցաւ իր բնիկ ուխտավայրը, աղօթքներով, անդադար երգերով ու սաղմոսներով:

Սեպտեմբերի մատրան մէջ, Պիոս ԺԲ. Սրբազան Քահանայապետի մասնակցութեամբ կատարուած Հայկ. Պատարագէն վերջ (12 Մարտ 1946), այս տարուան Պոլոնիայի մէջ տեղի ունեցած մեծահոգի հանդէսները, ուր ա'յնքան փայլեցան արեւելեան ծէսերն ու դիւթիչ արարողութիւնները, անգամ մըն ալ կու դան հաստատել թէ ներկայիս Արեւմուտքիները ինչպիսի՜ յարգանք եւ սէր կը տածեն Արեւելեան եկեղեցիներու նուիրական աւանդութիւններուն հանդէպ:

Երանի՜ թէ մեր մէջ ալ համերաշխութեան ոգին լրջմտութեամբ համակուած բոլորովին անհետացնէր հինցած մտայնութիւնները, եւ շուտով ծագէր երջանկաբեր աստղը տիեզերական եկեղեցւոյ հորիզոնին վրայ:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԵՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ